

10. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. 3-тє вид., перероб. і доп. К.: Юрінком Інтер, 2010. 1174 с.
11. Латынцев А. В. Обеспечение исполнения договорных обязательств. М.: Лекс-Книга, 2002. 285 с.
12. Белов В. А. Поручительство. Опыт теоретической конструкции и обобщения арбитражной практики. М.: ЮрИнфоР, 1998. 234 с.
13. Семенова К. Г. Договір перестраховання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2008. 19 с.
14. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. Є. О. Харитоновна. Вид. 4-е, перероблене та доповнене. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 831 с.
15. Пузаненко В. Співвідношення договору страхування і договору перестраховання в українському цивільному праві // Юридичний авангард. 2009. № 1. С. 139–143.
16. Кнейслер О. В. Правова природа перестраховальних відносин: специфічні ознаки та критерії ідентифікації // Фінансова система України. Наукові записки. Серія: економіка, 2014. Вип. 3. С. 31–37.
17. Шелехов К. В., Бігдаш В. Д. Страхування: навчальний посібник. К.: МАУП, 2001. 424 с.
18. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 232 с.
19. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 9 лютого 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. 2012. № 41. Ст. 491.

СВОБОДА ДОГОВОРУ В АСПЕКТІ СПОЖИВЧИХ ВІДНОСИН

УДК 347.451

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.19>

Пожджук Р. В.,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник сектору проблем договірної права НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України

Pozhodzhuk R. Freedom of contract in the aspect of consumer relations

The article is devoted to the analysis of the freedom of contract in consumer relations. Revealing the essence of freedom of contract in its classical sense, the author aims to analyze the freedom of contract through the ideology of consumer protection. As a consequence, the essence of freedom of contract in consumer contracts is revealed.

In the aspect of freedom of contract in consumer contracts, the author explores the leading doctrines of English contract law – «Market-individualism» and «Consumer-welfarism». Extrapolating «Market-individualism» and «Consumer-welfarism» to freedom of contract, we can say that freedom of contract in its classical sense was divided into the freedom of contract in the ideology of «Market-individualism» and freedom of contract in the ideology of «Consumer-welfarism».

Based on these two ideologies and their analyses in the context of consumer relations, it is also suggested to understand the freedom of contract in commercial and consumer contracts.

Given the special status of the consumer, it is necessary to ensure a high degree of security and protection of his rights. Consequently, when concluding consumer contracts, it is necessary to place consumer welfare in the first place.

The author also analyzes the idea of «free and voluntary» contracts in the context of consumer relations. The dominance of this idea in consumer relations may lead to the inability to provide guarantees or protect consumers' rights to varying degrees depending on whether it is obligatory consumer relations or an optional one.

Therefore, the author in the article also proposed the separation of consumer relations. Obligatory consumer relations should be understood as the legal relations regarding the acquisition of goods, works or services that are vital for an individual. Optional consumer relations should be understood as the legal relations regarding the acquisition of goods, works or services to satisfy other needs of an individual that are not related to life necessities.

Key words: freedom of contract, consumer welfare, consumer relations.

Статтю присвячено аналізу свободи договору у споживчих відносинах. Розкриваючи сутність свободи договору в її класичному розумінні, автор ставить собі за мету проаналізувати свободу договору крізь призму захисту прав споживачів. Як наслідок, розкривається сутність свободи договору в споживчих договорах. Також запропоновано розуміння свободи договору в комерційних та споживчих договорах.

Ключові слова: свобода договору, споживчий добробут, споживчі відносини.

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) свобода договору відноситься до загальних засад цивільного законодавства. Частиною 1 ст. 627 ЦК України передбачено, що відповідно до ст. 6 цього Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Так, ч. 3 ст. 6 ЦК України визначено, сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд.

С. О. Погрібний вказує, що свобода договору – це властива суб'єктам цивільних відносин і визнана та гарантована цивільним законодавством України їх здатність самостійно формувати і виражати свою волю щодо створення правил своєї поведінки [1, с. 89]. Своєю чергою, Р. В. Мельниченко зазначає, що свобода договору виявляється на наступних етапах динаміки цивільних договірних правовідносин: 1) укладення цивільно-правового договору; 2) виконання цивільно-правового договору. Одночасно підкреслимо, що на етапі укладення цивільно-правового договору свобода договору проявляється у наступному: 1) свобода у переговорах; 2) вільне волевиявлення щодо вступу в цивільні правовідносини; 3) свобода щодо вибору контрагента; 4) свобода у взаємному визначенні виду, форми та умов договору [2]. Отже, за загальним правилом, принцип свободи договору полягає у можливості особи, на власний розсуд здійснювати права щодо укладення чи неукладення договору, вибору особи з якою укладатиметься договір та визначення змісту договору.

У світлі досліджуваних правовідносин заслуговує на увагу міркування британського вченого Стивена Сміта (Stephen Smith), який говорить і про «свободу укладення договору», і про «свободу договору». Свобода укладення договору означає те, що є, ймовірно, основною вимогою для встановлення договірної зобов'язання; що особа зобов'язалася щось зробити. Свобода укладення договору означає, що особи можуть вільно укладати договори або не укладати договори [3] (*тут і далі переклад наш – Р. П.*). Отже, під свободою укладення договору чи договірною свободою автор розуміє право сторін вступати чи не вступати в договірні відносини, що залежить саме від волі сторін. Однак у споживчих відносинах зазвичай така договірна свобода закінчується там, де споживач обмежений у виборі іншого продавця товарів, надавача послуг чи виконавця робіт (далі – виконавець).

Водночас автор вказує, що свобода договору означає фундаментальну в ортодоксальному розумінні договірної права ідею про те, що зміст договірної зобов'язання є справою сторін, а не закону. Перше правило договірної тлумачення – дивитися на те, що сторони насправді сказали або написали [3]. У споживчих правовідносинах сторони мають різні договірні позиції, насамперед, через мету вступу в такі правовідносини. Споживач бажає задовольнити свої особисті потреби, що не пов'язані з підприємницькою діяльністю та без мети отримання прибутку. Проте виконавець бажає, насамперед, отримати прибуток. Відтак неможливо беззаперечно стверджувати, що у цих відносинах є рівність та панує ідея про те, що зміст договірної зобов'язання є справою сторін, а не закону. Тому імперативні норми у приватноправовому регулюванні покликані збалансувати такі відносини.

Частиною 2 ст. 627 ЦК України передбачено, що у договорах за участю фізичної особи-споживача враховуються вимоги законодавства про захист прав споживачів. Це означає, що свобода договору у споживчих правовідносинах має певну особливість. Так, Г. А. Осетинська вказує, що ЦК України (ст. 627) проголошує принцип свободи договору, однак, під час укладення споживчих договорів, формування їх умов дія принципу свободи істотно обмежена, адже і порядок укладення, і формування умов договору визначають переважно імперативними нормами законодавства про захист прав споживачів, до того ж таким чином, що споживачам встановлюються привілейовані умови і формуються додаткові обов'язки для підприємця. Існують також особливості захисту прав споживачів, які полягають у домінуванні спеціальних способів захисту над загальноцивілістичними, встановленими ЦК України (ст. 16) [4, с. 93]. Безумовно, певна імперативність, що захищає споживача та фактично обмежує свободу договору в її класичному розумінні, позитивно впливає на споживчі відносини. Проте основне питання, яке виникає під час дослідження свободи договору у споживчих відносинах, наскільки споживач є вільним та незалежним у своєму виборі щодо укладення договору, виборі умов договору та виборі особи, з якою укладатиметься договір? Від цього загалом і залежить розуміння свободи договору у споживчих відносинах.

Ізраїльський вчений Сінаї Дойч (Sinai Deutch) запропонував чотири характеристики, що розрізняють загальне договірне законодавство і споживче законодавство. Чотирма основними характеристиками загального договірної права є: (1) договірне законодавство є нейтральним щодо сторін, оскільки воно не прагне захистити одну із сторін договору; (2) положення договірної законодавства можуть бути змінені за згодою, оскільки зміст договору може бути будь-яким, що буде погоджено між сторонами; (3) договірне законодавство розробляється лаконічно, коротко та стисло, оскільки деталі залишаються для вирішення сторонами; (4) договірне законодавство не включає кримінальних санкцій чи адміністративних норм [5].

Крім цього, Сінаї Дойч (Sinai Deutch) вказує, що характеристики споживчого законодавства, яке регулює споживчі договори, є повною протилежністю тим, які згадуються в контексті договірного законодавства. По-перше, споживче законодавство не є нейтральним. Воно було прийнято для захисту покупця, який є слабкою стороною договору. По-друге, в споживчому законодавстві положення закону є *jus cogens*¹ і застосовуються, незважаючи на будь-які відмови або угоди про протилежне. По-третє, споживче законодавство є детальним і точним. По-четверте, споживче законодавство зазвичай включає також кримінальні санкції та адміністративні норми [5]. Незважаючи на той факт, що ми досліджуємо свободу договору в споживчих правовідносинах винятково у приватному праві, варто зауважити, що наведена вище характеристика законодавства, що регулює споживчі договори, є доволі актуальною та чіткою. Автор формував таку класифікацію, більшою мірою базуючись на законодавчих положеннях. А це означає, що ізраїльський законодавець приділяє особливу увагу споживчим відносинам, а відтак і підкреслює значення цих відносин.

Професор Ерік Познер (Eric A. Posner) зазначає, що економічні передумови підштовхують у бік свободи договору, і цьому перебігу можна протистояти тільки з великими труднощами. Якщо сторони раціональні, вони укладатимуть договори лише тоді, коли це в їх власних інтересах, і вони погоджуватимуться лише на умови, які покращують їх становище [6]. Автор слушно звернув увагу на той факт, що сучасний розвиток економічних відносин призводить до розширення змісту свободи договору. Свобода договору в її сучасному розумінні прагне бути практично необмеженою. Це насамперед обумовлено еволюцією приватноправових відносин, що відбувається, зокрема, завдяки розвитку нових технологій та має на меті полегшення здійснення підприємницької діяльності.

Безсумнівно, що часові та фізичні можливості укладення договору на придбання конкретного товару 100 років назад і нині є зовсім різними. На сьогодні достатньо акцептувати оферту у мобільному месенджері і договір вже буде виконуватися. Однак позитивний аспект свободи договору повинен корелюватися із можливістю слабкої сторони договору мати охорону та, у випадку порушення її прав, отримати відповідний правовий захист.

Андреас Маурер (Andreas Maurer), досліджуючи, зокрема, історичний розвиток свободи договору на межі IX–XX ст., вказав, що у континентальній Європі концепція свободи договору також була найсучаснішою. Перші проекти Цивільного уложення Німеччини були розроблені в 1870-х роках, трохи менше ніж через 100 років після Французької революції, яка стала поштовхом до прийняття знаменитого цивільного кодексу. Ці кодекси знову надихалися Просвітництвом і засновані на концепції свободи договорів. Ідеї вільних і рівноправних осіб, які формують державу на основі договірних відносин, стали основою нових кодифікацій. Однак до прийняття Цивільного уложення Німеччини в 1900 р. вчені виступали проти майже необмеженої свободи договору в Цивільному уложенні Німеччини. Одним з найвідоміших серед критиків був Отто фон Гірке (Otto von Gierke), який вигадав фразу «маленька крапля соціального масла», яка, як він виявив, відсутня в новому Цивільному уложенні, і відстоював більше прав для бідних в новій кодифікації [7]. Значення напрацювань у сфері захисту прав споживачів у Німеччині мали неабиякий подальший розвиток. Так, на основі Закону Німеччини про стандартні форми договорів ЄС прийняв Директиву Ради 93/13/ЄЕС від 5 квітня 1993 р. про несправедливі умови в споживчих договорах [7].

Доволі багато цікавих міркувань щодо свободи договору у споживчих відносинах було висловлено представниками науки права англо-саксонської правової системи. Так, заслуговують на увагу міркування Стівена Сміта та Патріка Атії (Stephen A. Smith and Patrick S. Atiyah), які, характеризуючи період 1870–1980 рр., зазначають, що ідея про те, що «вільні і добровільні» договори нададуть бажані або справедливі результати для сторін, які вирішують укласти чи не укласти їх, також була піддана сумніву. Іншими словами, стверджувалося, що класичні норми договірного права не забезпечують жодних гарантій того, що договори були вільними та добровільними в будь-якому їх змістовному значенні. З одного боку, вказувалося, що ідеал свободи договорів мало що означає для того, кому не вистачає коштів чи здібностей для укладення договорів на харчування, одяг, житло чи роботу. Сказати, що така особа вирішила не укласти такі контракти, було б правдою тільки в обмеженому сенсі. З іншого боку, вважалося, що юридичне значення слів «вільний і добровільний» не забезпечує жодних гарантій того, що укладені договори були справедливими або неупередженими [8]. Уявлення

¹ ЮС КОГЕНС (лат. *jus cogens* – примусове право) – зобов'язуюче право, що не залежить від волі сторін. У нац. праві поняття Ю. к. (або його еквівалентні норми публіч. порядку або публіч. політики) означає норми, які не можуть бути ущемлені будь-яким актом або змінені згодою того, хто підпорядкований цьому праву.

У міжнар. праві поняттям Ю. к. характеризуються імперативні норми, від яких д-ви не можуть відступати навіть за взаєм. згодою, і такі норми міжнар. Ю. к. становлять заг. міжнар. право. Відповідно, договір між д-вами, укладений всупереч нормі Ю. к., є юридично недійсним. Норма Ю. к. може бути замінена лише новою нормою заг. міжнар. права. У міжнар. праві, як і в нац. праві, протилежністю Ю. к. є юс діспозитівум – норма, від якої д-ви можуть відступати за взаєм. згодою.

Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998. URL: http://leksika.com.ua/13921022/legal/yus_kogens. (дата звернення: 01.10.2019).

про те, що нерівності та відмінності між високопрофесійними учасниками ринку і необізнаними та недосвідченими споживачами були реаліями сучасних ринкових суспільств, спричинило появу абсолютно нової галузі права – права захисту прав споживачів [9].

У контексті споживчих відносин ідея «вільних та добровільних» договорів може призводити до нездатності забезпечення гарантій чи захисту прав споживачів за різним ступенем залежно від того факту, чи це обов'язкові споживчі відносини чи факультативні. Під обов'язковими споживчими відносинами слід розуміти правовідносини з приводу придбання товарів, робіт чи послуг, що є життєво необхідними для фізичної особи. Під факультативними споживчими відносинами слід розуміти правовідносини з приводу придбання товарів, робіт чи послуг з метою задоволення інших потреб фізичної особи, що не пов'язані із життєвою необхідністю.

Окремі малайзійські науковці доволі слушно зазначають, що значення доктрини свободи особливо знизилося в споживчих угодах, тому що споживачам бракувало важелів впливу і вони були змушені погодитися на контрольовані ринкові угоди, продиктовані стандартними договорами промислових і комерційних монополій на основі принципу «взьми це» або «йди». Надалі, говорячи в контексті національного захисту прав споживачів, науковці підкреслюють, що суди повинні були використовувати справедливість як інструмент для усунення несправедливості шляхом підняття завеси формалізму і проникнення в соціальний реалізм, а саме в соціальний добробут, з метою досягнення договірної справедливості [10]. У випадку, якщо сторони договору не можуть на засадах рівності врегулювати договірні відносини з об'єктивних на те причин, або таке врегулювання може завдати шкоди слабкій стороні договору (споживачу), то у цьому випадку може допускатися певне обмеження свободи договору з метою охорони чи захисту прав та інтересів такої слабкої сторони.

У цьому контексті заслуговує на увагу міркування австралійського вченого Джона Голдрінга (John Goldring), який відмітив, що споживачі шукали захисту за допомогою законодавства, тому що загальні закони і ринкові механізми не змогли його забезпечити [11]. Попередні закони, особливо закон про договори, припускали, що між сторонами договорів юридично рівні з точки зору влади і інформації. По суті, на реальних ринках майже незмінно споживачі мають помітно менше влади та інформації, ніж постачальники. Закон розглядає дії споживача при купівлі товару як укладення договору – в теорії це вільний, узгоджений акт. На практиці ж правові наслідки пов'язані із дією закону без будь-якого врахування того, що споживач насправді знає чи хоче [11]. Таким чином, певне теоретичне навантаження свободи договору, яке знайшло своє відображення у законі, але на практичному рівні виявилось не здатним ефективно захистити права споживачів, не витримало критики та було логічно піддано еволюції. Відтак можна стверджувати, що свобода договору у споживчих відносинах набуває нового виявлення та значення.

Провідні доктрини англійського договірного права, чи то в законодавстві чи в прецедентному праві, відображають дві основні ідеології: «ринковий індивідуалізм» («Market-individualism») і «споживчий добробут» («Consumer-welfarism») [12].

За висловленням Джона Адамса (John N. Adams) та Роджера Браунсворда (Roger Brownsword), ідеологія «споживчого добробуту» відстоює політику захисту споживачів і принципи справедливості та розумності в контракті. Вона не починається з передумови ринкового індивідуалізму¹, що всі контракти повинні бути мінімально регульованими. Радше, це передбачає, що споживчі контракти мають бути ретельно регламентовані, і що комерційні контракти, хоча зазвичай їх слід розглядати як конкурентні угоди, повинні підлягати більшому регулюванню, ніж допускав би ринковий індивідуалізм. Труднощі із споживчим добробутом з'являються, як тільки хтось намагається визначити його конкретні керівні принципи (тобто його діючі принципи та концепції справедливості та розумності) [13].

Досліджуючи споживчий добробут, слід навести міркування окремих британських вчених, що має бути очевидно, що відповідно до політичних та економічних подій «споживчий добробут» був основною рушійною силою процесу прийняття рішень щодо договорів протягом останніх 50-років. або близько того. Тенденція була такою, що деякі автори стверджували, що захист, якому підлягають певні категорії сторін договору, особливо «споживачі», є таким, що законодавча влада та судові органи переглянули статус договору [14]. Відтак, можна зробити висновок, що концепція «споживчого добробуту» отримала своє закріплення в англійському праві, а її життєздатність перевірена часом, про що, зокрема, свідчить «перегляд» статусу договору в англійському праві.

¹ Згідно з ринковим індивідуалізмом ринок – це місце для конкурентного обміну. Функція контракту полягає не просто в сприянні обміну, а в тому, щоб сприяти конкурентному обміну. Договір встановлює основні правила, в межах яких може вестись конкурентоспроможна торгівля. Таким чином, в разі шахрайства, помилок, примусу тощо угоди, укладені на ринку, повинні дотримуватися. Багато в чому лінія, проведена між (діючим) спотворенням і простим нерозкриттям, втілює цю точку зору. На підрядників накладаються мінімальні обмеження: закон ринку – це не закон джунглів, і це виключає хибні уявлення. Однак нерозголошення певної інформаційної переваги – це просто розсудливий торг – підрядники беруть участь у конкурентній ситуації, і не можна очікувати, що вони розкриють, що у них в руках.

Подібну за змістом ідею було висловлено також представниками науки з Малайзії. Дослідники прийшли до висновку, що беручи до уваги, що все більше споживачів беруть участь в торгівлі і той факт, що договірне право є дитиною комерції, було визнано за необхідне включити споживчий добробут в договірне право. Таким чином, це спричиняє злиття договірного права зі споживчим добробутом; цей синтез відомий як сучасне договірне право [10].

Споживач – це суб'єкт, від дій якого фактично залежить роздрібний бізнес. Це основний учасник відносин споживання, який забезпечує прибуток продавця товарів, виконавця робіт, надавача послуг. Особливий статус споживача, насамперед, обумовлений тим, що він повинен вступати у відносини споживання через необхідність задоволення власних потреб, особливо життєво важливих. Однак досить часто статус споживача є недооціненим, а ефективна охорона та захист споживчих прав знаходяться на досить низькому рівні, незважаючи на чинне національне законодавство та міжнародно-правові акти у сфері захисту прав споживачів.

Враховуючи особливий статус споживача, потрібно забезпечувати найвищий ступінь охорони та захисту його прав. Відтак при укладенні споживчих договорів потрібно виносити на перше місце саме добробут споживачів.

Екстраполюючи ринковий індивідуалізм та споживчий добробут на свободу договору, можна говорити, що свобода договору в її класичному розумінні розділилася на свободу договору в ідеології ринкового індивідуалізму та свободу договору в ідеології споживчого добробуту. У першому випадку розуміння свободи договору фактично залишилося незмінним. Водночас, в другому випадку свобода договору вважається обмеженою. Крім цього, на нашу думку, в контексті споживчого добробуту доцільно говорити не про обмеження свободи договору, а про її відмінне вираження від класичного розуміння свободи договору. Тобто можна прийти до висновку, що існує два різновиди свободи договору: 1) свобода договору в комерційних відносинах та 2) свобода договору в споживчих відносинах.

Насамкінець варто навести досить цікаву судову справу, що розглядалася у Великій Британії та в якій фактично було визнано існування свободи договору у споживчих відносинах. Так, у справі *Suisse Atlantic v Rotterdamsche Kolen Central* Лорд Рейд (Lord Reid) визнав відсутність справжньої свободи договору, коли він сказав:

«Зазвичай, споживач не має часу, щоб прочитати (стандартні умови), і, якщо б він прочитав їх, він, ймовірно, не зрозумів би їх. Якщо він дійсно розуміє їх і заперечує проти будь-якої умови, йому зазвичай кажуть, що він може прийняти їх або відмовитися і піти. Якби він пішов до іншого постачальника, результат був би таким же. Свобода договору, безумовно, повинна означати певний вибір або можливість для переговорів» [15]. Відтак у цьому рішенні не йдеться тільки про свободу договору в її класичному розумінні, але розставляються акценти у свободі договору саме в споживчих відносинах. Тобто, не заперечуючи класичне розуміння свободи договору, суддя фактично вказав на порушення тієї свободи договору, яка може бути притаманна тільки у споживчих відносинах.

На сьогодні, враховуючи глобалізацію споживчих відносин та посилення статусу споживача на світових ринках, свобода договору в її фундаментальному розумінні видозмінюється. Це не означає, що вона втратила свою історичну сутність. А розуміється лише те, що свобода договору у споживчих відносинах трансформується (підлягає певному обмеженню порівняно з класичним розумінням) задля створення ефективного балансу інтересів сильної та слабкої сторони договірних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: дис... док. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2009. 412 с.
2. Мельниченко Р. В. Свобода договору в динаміці цивільних договірних правовідносин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 32(2). С. 49–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32%282%29_13 (дата звернення: 01.10.2019).
3. Stephen Smith. CONTRACT THEORY. Oxford University Press, 2004. URL: https://books.google.com.ua/books?id=V25CAgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q=the%20idea&f=false (дата звернення: 02.10.2019).
4. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. К., 2006. 220 арк.
5. Deutch, Sinai (2013) «Consumer Contracts Law as a Special Branch of Contract Law---The Israeli Model» *Touro Law Review*: Vol. 29 : No. 3, Article 12. URL: <https://digitalcommons.tourolaw.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1694&context=lawreview> (дата звернення: 03.10.2019).

6. Eric A. Posner, *Economic Analysis of Contract Law After Three Decades: Success or Failure?*, 112 *Yale L.J.* (2003). URL: <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4632&context=yjlj> (дата звернення: 28.09.2019).
7. *Continental and Anglo-American Contract Law and the Transnational ... Transnational Outlook*, *Indiana Journal of Global Legal Studies*: Vol. 14: Iss. 2, Article 8. URL: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1356&context=ijgls> (дата звернення: 25.09.2019).
8. Smith, Stephen A. and Patrick S. Atiyah. *Atiyah's Introduction to the Law of Contract*. OUP Oxford, 2006. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=j2hCAgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP95&dq=atiyah+smith&ots=I-SJm-JNl-&sig=eXie8e3Nz88Vv-5LKtYCVqyeCTg&redir_esc=y#v=onepage&q=gr&f=false (дата звернення: 01.10.2019).
9. P. S. АТИЯН & STEPHEN A. SMITH, АТИЯН'S INTRODUCTION TO THE LAW OF CONTRACT (6th ed. 2005), цит. за: *Continental and Anglo-American Contract Law and the Transnational ... Transnational Outlook*, *Indiana Journal of Global Legal Studies*: Vol. 14: Iss. 2, Article 8. URL: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1356&context=ijgls> (дата звернення: 01.10.2019).
10. Sheela Jayabalan; Daleleer Kaur Randawar. *The role of the modern contract law in the purview of consumer protection* *Jurnal Intelek*, Volume 12, No. 1, June 2017 - ICoFA 2015 Special Issue. URL: http://www.myjurnal.my/filebank/published_article/69031/4.pdf (дата звернення: 07.10.2019).
11. John Goldring: *Consumer Protection, the Nation-State, Law, Globalization, and Democracy*. *Computer-Mediated Communication* 2(2): 0 (1996). URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1083-6101.1996.tb00057.x> (дата звернення: 03.10.2019).
12. Brownsword, *Contract law: Themes for the Twenty-First Century* (2nd edn, 2006) pp 137-140,145-146 Цит. за: Beale, H. G.; Bishop, W. D.; and FURMSTON, Michael Philip. *Contract: Cases and Materials*. (2008). Research Collection School Of Law. URL: https://books.google.com.ua/books?id=IfsVG1nz_WMC&pg=PA62&dq='market-individualism'+and+'consumer-welfarism'&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwihoPqT2Y_lAhVuxcQBHYyUA_QQ6AEIODAC#v=onepage&q='market-individualism'%20and%20'consumer-welfarism'&f=false (дата звернення: 03.10.2019).
13. Adams J. N. and Brownsword R. (1987) *The ideologies of contract*. *Legal Studies*, 7: 205-223. Цит. за: McKendrick, E. *Contract law: text, cases and materials*. 2014. 6th edition. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=dIZSAwAAQBAJ&pg=PA15&dq=consumer+welfarism&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwi-ic36yIXIAhUQx4sKHSnoBlkQ6AEIUTAЕ#v=onepage&q=consumer%20welfarism&f=false> (дата звернення: 03.10.2019).
14. *Contract law in perspective* / Linda Mulcahy, John Tillotson. - 4th ed. London; Portland, Or. : Cavendish. 276 pages. URL: https://books.google.com.ua/books?id=IcxG9hLyjUsC&pg=PA41&lpq=PA41&dq=consumer+welfarism&source=bl&ots=2TGbrl4OAM&sig=ACfU3U0kvSLWpqqX9jKaJyVrbg0n1lcqDg&hl=uk&sa=X&ved=2ahUKEwjnk9id_ebkAhUx6KYKHеLIDwU4ChDoATAAegQIBxAB#v=onepage&q=consumer%20welfarism&f=false (дата звернення: 05.10.2019).
15. Fritz. M. 2014. *The effect of the consumer protection act on contractual freedom*, LLM dissertation, University of Pretoria. URL: https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/41374/Fritz_Effect_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 007.10.2019).

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ БАНКІВСЬКОГО ВКЛАДУ (ДЕПОЗИТУ)

УДК 347.45/.47

<https://doi.org/10.32849/2409-9201.2020.20.20>

Ющенко О. В.,

*аспірантка НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України*

Yushchenko O. The legal nature of the bank deposit agreement

On the basis of scientific and Ukrainian legislation concerning bank deposit agreement (deposit) defound such aspects as the concept and its legal nature, peculiarities of the subject structure, object in the civil contracts system. Conclusions and proposals as for improvement of the civil legislation of Ukraine on the bank deposit relations are formulated.

The relevance of the research topic is due to the fact that contractual relations development in the supervising of banking services and Ukrainian banking in general, depends on the state of the law both civil